

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

השלמת תענית בערב שבת

(מ"א א') ואמר רבה: כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן, בר בי רב דיתיב בתעניתא במעלי שבתא, מהו לאשלומי (את הצום עד צאת הכוכבים)? לא הוה בידיה.

(מ"א ב') (ומסיק) דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא: הלכה - מתענין ומשלימין.

שיטות הראשונים

בר בי רב דיתיב בתעניתא במעלי שבתא: כתוב במדרש תנחומא, ובשאלתות, שאסור להתענות בערב שבת מפני טורח השבת. וכן פסק הרוקח שאסור לכתחילה¹. האור זרוע פירש דסוגיין מיירי ביחידים המתענים על הגשמים². הטור כתב מסוגייתנו, שדרך תלמידי חכמים להתענות בערב שבת. והמאירי כתב שכל תעניות שיש בו סרך מצוה, או איזה צד של שבח והודאה או תפלה, מותר לכתחלה להתענות בערב שבת ולהשלים³. והשו"ע פסק כטור⁴.

הלכתא מתענה ומשלים: פירשו תוספות, רא"ש, מרדכי, והגהות מיימוניות, אם ירצה. אבל אינו חייב להשלים. ודעת ראב"ה והרוקח שצריך להשלים. והשו"ע⁵ פסק כתוספות והרא"ש.

עד מתי נקראת השלמת התענית: כתבו המרדכי והגהות מיימוניות בשם הר"מ מרוטנבורג דהשלמת תענית בערב שבת סגי עד לאחר תפלת ערבית שמפלג המנחה ואילך. ואפילו אם עוד היום גדול, מיקרי שפיר השלמה. והראב"ד כתב עד שקיעת החמה⁶. והרא"ש כתב שצריך להתענות עד צאת הכוכבים⁷. והשו"ע⁸ פסק כרא"ש. והרמ"א פסק כר"מ מרוטנבורג.

1. ומקורו, מדאמרינן בשלהי מגילת תענית (פרק יא): רבי יוסי בן דוסא אומר משום רבי יוסי הגלילי: הנשבע להתענות בערב שבת וערבי ימים טובים, הרי זה שבועת שוא, שמקצת ערב שבת כשבת.
2. כדתנן פ"ק דמסכת תענית (י' א'): הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים, התחילו היחידים להיות מתענים.
3. וכאן פירושו, התלמידים שהיה דרכם שהיו מזרזים עצמם ומקבלים תענית עליהם בערב שבת, שהוא יום האחרון שבשבוע, כדי לחזור בינם לבין עצמם תלמודם שלמדו בשבוע זו בפני רבותיהם. ואף על פי שאין תענית זה חובה ולא מצוה גמורה, הואיל ויש בה סרך מצוה לקיים תלמודם בידם, מתענה בו לכתחלה ומשלים.
4. או"ח רמט"ג, (כדי שיהיו תאבים לאכול בלילה). אמנם כתב המשנ"ב (ס"ק יח): ועיין בב"ח ומגן אברהם ושאר אחרונים, שהסכימו דאין להתענות בערב שבת, כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. אם לא שהוא איסטניס כל כך שאם יאכל ביום לא יוכל לאכול בלילה לתאבון, אז מנהג טוב הוא אם אין מזיק לו התענית. עכ"ל. וראה ארחות חיים (הל' ערבי שבתות, סי' יג) שכתב שיש אוסרים להתענות כלל בערבי שבתות, מפני דרכי האמורי. וצ"ב כוונתו.
5. מקורות - מדרש תנחומא (פרשת בראשית, סי' ג). שאילתות דרב אחאי (פרשת ויקהל, שאילתא סז, פסקה אחרונה). רוקח (הל' שבת, סי' לו). אור זרוע (הלכות ערב שבת, סי' יז). טור (או"ח רמט). מאירי (מגן אבות, עניין כג).
6. או"ח רמט"ד. שפסק: אם קיבל עליו להתענות בערב שבת, צריך להתענות עד צאת הכוכבים, אם לא שפירש בשעת קבלת התענית עד שישלים הציבור תפילתו. וכתב בבאור הגר"א (ס"ק ט): אם לא וכו', כפירוש הרא"ש בעירובין דמתענין ומשלימין רצה לומר אם ירצה. וכן כתבו תוס' שם ד"ה והלכתא וכו'.
7. מקורות - רא"ש (מסכת תענית ב, כה); הגהות מיימוניות (הל' תעניות א, ז, אות ג). ראב"ה (חלק ג, הלכות תענית סי' תתנח); רוקח (הל' שבת, סי' לו, הו"ד בהגהות מיימוניות).
8. שלא אמרו משלים אלא שאינו אוכל קודם שקיעת החמה. אבל ודאי משתשקע החמה מתוספת שבת הוא וכבר קדש היום, אם רצה לאכול אוכל, שכיון שנכנס לתחום שבת שוב אינו רשאי להתענות.
9. זה לשון הרא"ש: וכיון שיכול להשלים אם ירצה והוא קבל עליו תענית סתם וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית, צריך להתענות עד צאת הכוכבים, אם לא שפירש בשעת קבלת תענית עד שישלים תפלתו עם הצבור.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

בעזרה ש"ת
א תשרי תשי"פ
מסכת: עירובין | פרק: ג | דף: מ"א

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

השלמת תענית חלום: כתב הגהות מיימוניות, שאף שפירוש השלמה, מפלג המנחה ולמעלה (ראה פיסקה קודמת), אבל תענית חלום בערב שבת, יש להתענות עד צאת הכוכבים⁹. ודעת אור זרוע דבתענית חלום אין צריך להמתין עד שקיעת החמה, אלא מיד בצאתו מבית הכנסת ערבית, מותר לאכול. והשו"ע¹⁰ פסק כהגהות מיימוניות.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן רמט)

- ג. דרך אנשי מעשה להתענות בכל ערב שבת.
ד. אם קבל עליו להתענות בערב שבת, צריך להתענות עד צאת הכוכבים, אם לא שפרש בשעת קבלת התענית עד שישלים הצבור תפלתו. הגה: ויש אומרים דלא ישלים, אלא מיד שיוצאים מבית הכנסת, יאכל (טור ומרדכי סוף פרק בכל מערבין בשם הר"מ והגהות מיימוני פ' א' מהלכות תענית). לכן בתענית יחיד לא ישלים, וטוב לפרש כן בשעת קבלת התענית; ובתענית צבור ישלים, והכי נהוג (מהרי"ל בתשובה סי' ל"ג). ואם הוא תענית חלום, צריך להתענות עד צאת הכוכבים.

הדרן עלך בכל מערבין

8. או"ח רמט, ד. וזה לשון הרמ"א: ויש אומרים דלא ישלים אלא מיד שיוצאים מבית הכנסת יאכל. לכן בתענית יחיד לא ישלים. וטוב לפרש כן בשעת קבלת התענית. ובתענית ציבור ישלים. והכי נהוג (מהרי"ל). וביאר משנ"ב (ס"ק כא) דהר"מ מרוטנבורג סבירא ליה, בין בתענית יחיד בין בתענית צבור. והרמ"א הכריע כמותו בתענית יחיד. וכתב, דהא דבתענית ציבור ישלים (לרמ"א), אפילו תנאי לא מהני, דלאו בדידיה תליא מילתא. אמנם ציבור שגזרו על עצמם תענית מחדש בשביל איזה עניין, לא חמירא כל כך כתענית ציבור, ומהני תנאי.
מקורות - ראב"ד (הו"ד ברשב"א, ד"ה דרש, בריטב"א ד"ה הלכה, ובמגיד משנה, הל' תעניות ה,ה). מרדכי (פרק בכל מערבין, סי' תצד); הגהות מיימוניות (הל' תענית פ"א אות ג). רא"ש (תענית ב,כה).
9. כיון שהוא מפני הסכנה לבער ולבטל חלום רע, אין להקל בו, שמא לא יועיל לכך, אם לא התענה עד צאת הכוכבים. ותדע לך, שאפילו ביום השבת מתענין לכתחלה (תענית חלום).
10. או"ח רמט, ד. וכפי שפסק הטור. וגם בדרכי משה כתב שכן המנהג (ועוד הוסיף, שלפי דברי האור זרוע, אפילו בחול אין צריך להמתין, עיי"ש). מקורות - הגהות מיימוניות (הל' תענית א,ז, אות ג). אור זרוע (ח"ב, הל' תענית, סי' תד; הו"ד בהגהות אשרי). הגהות אשרי (פ"ק דתענית, סי' יב).